

Antonio Moreno Ruiz,
*Professor titular de Planificació d'Activitats per al
Lleure. INEFC-Barcelona.
Secretari general de l'AEDPT.*

L'ASSOCIACIONISME ESPORTIU A ESPANYA

Resum

Tot acostant-nos al segle XXI, la societat espanyola es planteja, entre altres tasques socials, augmentar l'índex associacionista dels ciutadans, ja que això serà un indicador important de participació ciutadana en les tasques de la polis i vertebrarà el teixit social i les seves relacions amb l'Administració. En aquest article pretenem fer una anàlisi crítica sobre l'estat actual de l'associacionisme esportiu, fent indagacions des de diverses òptiques: jurídica, sociològica, cultural i política.

La participació ciutadana en l'esport és, sens dubte, més significativa que en altres àmbits socials, culturals i polítics. Malgrat això, els índexs associacionistes en l'esport disten molt d'estar en cotes acceptables, si prenem com a referència el nostre entorn més immediat.

En l'actualitat es comencen a elaborar estudis d'investigació sobre l'associacionisme esportiu amb l'objecte d'aportar noves tesis per actuar en les perspectives de l'any 2000.

Paraules clau: associacionisme, sociologia, política esportiva.

Introducció

L'associacionisme, en general, està directament relacionat amb la dinàmica social i cultural de les col·lectivitats, ja que a partir d'ell s'expressen les tradicions, els costums, les ideologies i els comportaments de la població civil (Soria i Cañellas, 1991).

En el camp concret de l'esport, els clubs i les agrupacions han tingut una significació important en la història del moviment ciutadà i en especial a Espanya durant l'època franquista, quan les associacions esportives eren les poques autoritzades per unes lleis molt restrictives en matèria de llibertat d'associació.

La debilitat de l'associacionisme de la societat civil a Espanya ha estat secularment una de les limitacions més importants en les seves pretensions d'aconseguir objectius plenament democràtics i participatius (Pérez Díaz, 1987). Aquesta debilitat associativa es manifesta també en l'esport i ha estat destacada pels analistes que s'han ocupat d'aquest tema, ja que el col·loca en situació d'inferioritat en relació amb les estructures esportives dels països del nostre entorn europeu, que exhibeixen una major tradició associativa (Cazorla, 1979).

"El pretext esportiu és evidentment un mobilitzador per a l'animació de la vida social, i l'associacionisme es pot considerar com un component institucional de la vida pública. L'associació esportiva reuneix les condicions adequades per a l'expressió de l'opinió pública" (Callede, 1989).

Així doncs, les entitats esportives han anat reflectint la dinàmica social de cada època; malgrat haver donat continuïtat a l'esport com a pràctica, ha predominat la tendència general de valorar més la seva component competitiva i disciplinària, fins i tot en els clubs menys elitistes. Seguint aquesta línia, els clubs esportius tradicionals han adquirit màxima significació en l'esport federat, com a principals nuclis per a la cantera esportiva d'elit,

mentre que les seccions socials han quedat en certa manera sotmeses a aquest esquema.

Tradicionalment la pràctica esportiva s'ha desenvolupat a través de les associacions. Aquestes eren la primera baula d'una cadena d'institucions que coordinaven i legitimaven les competicions de cada esport. En molts casos, l'associació també era un lloc de relació, bé perquè a través de l'esport s'havien creat llaços, bé perquè l'esport era una dimensió més mitjançant la qual un grup social es distingia i es reproduïa com a tal (Puig, 1990). Així doncs, observem com en determinats nuclis urbans s'han estructurat i afermat clubs esportius a partir de grups recreatius o tradicions del territori de procedència d'aquesta població. I trobem exemples com la Penya Bètica, l'Atlètic Huelva o la Penya Extremena en municipis com l'Hospitalet de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet o Cornellà de Llobregat, els quals en són un clar exponent.

Es consideren agrupacions esportives les associacions privades, constituïdes per persones relacionades per especials vincles de caràcter social o professional per dur a terme activitats físico-esportives no limitades a un sol àmbit, modalitat o disciplina esportiva i per promocionar l'esport per a tothom (Camps, 1990).

Això fa que a les agrupacions o associacions esportives els sigui aplicable el dret privat, perquè no tenen encomanades funcions públiques. Com deia anteriorment, aquesta anotació té importància a l'hora de definir els drets i les obligacions dels dirigents perquè responen a règims jurídics diferents. És important destacar que la vigent Llei

de l'esport de l'Estat preveu al capítol 5, article 42, la figura jurídica d'un nou agent social de caràcter associatiu: els ens de promoció esportiva. Aquests ens són unions d'associacions esportives que agrupen totes aquelles que promouen l'Esport per a Tothom, i que tenen presència com a mínim en sis comunitats autònomes, amb més de 20.000 socis practicants i un mínim de 100 associacions esportives. Actualment, només hi ha un ens de promoció esportiva: l'Asociación Española del Deporte para Todos —AEDPT— (Moreno i Blanco, 1990).

Aquesta figura jurídica no es troba reflectida en la resta de lleis de l'esport de les comunitats autònomes i això genera problemàtiques legals que en alguns casos han estat resoltes, com a Catalunya, on s'ha permès registrar l'Associació Catalana de l'Esport per a Tothom —ACET— i, en canvi, a la Comunitat de Galícia hi ha diferències de criteri i no s'ha permès registrar l'Asociación Galega del Deporte para Todos, en tant que unió d'associacions esportives d'aquesta comunitat.

I, finalment, aplaudir des d'aquestes pàgines el fet que la recent nova Llei de l'esport de l'Estat s'hagi fet ressò de la imperiosa necessitat de simplificar la burocràcia per crear una associació esportiva i hagi previst la figura jurídica del club esportiu elemental, que promou l'associacionisme esportiu de tots aquells grups d'amics que són practicants esportius no organitzats i que en cert moment estan interessats a associar-se i crear un club o associació esportiva elemental.

Aquestes associacions esportives, a diferència de les altres, no necessiten ser fundades davant d'un notari, fet que simplifica el seu itinerari davant el registre d'associacions esportives.

L'associacionisme esportiu des d'una òptica jurídica i legal

L'esport modern i les seves estructures han viscut i continuen vivint en una si-

tuació autoconsentida, i en molts casos volguda, de marginació jurídica.

El desenvolupament legislatiu de l'esport al nostre país és escàs, relativament nou i molt incomplet si el comparem amb les legislacions dels països europeus i americans.

El moviment olímpic ha afavorit aquesta situació perquè ja des de la seva filosofia originària sempre va cercar la total independència, una autonomia normativa i una separació clara entre la societat civil i els poders públics.

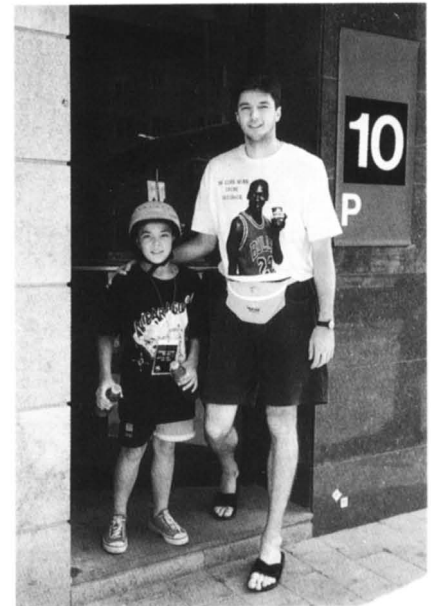
La idea predominant de l'època en què neix defensa que l'esport s'ha de regular per les seves pròpies normes i sota cap concepte o pretext ha d'existir una intervenció estatal en un sector de la societat que és totalment privat.

En el marc jurídic espanyol l'associacionisme esportiu és regulat per la Llei de l'esport de l'octubre de 1990.

El sector oficialista està format per les federacions esportives, que són entitats que reuneixen esportistes i associacions dedicades a la pràctica d'una mateixa modalitat esportiva, amb personalitat jurídica pròpia i capacitat plena d'obrar per al compliment de les seves finalitats, que no poden ser altres que la promoció, l'organització i la difusió de la modalitat esportiva que els uneix.

L'Estat de les autonomies sorgit a partir de la Constitució del 1978, ha permès que les comunitats autònomes assumeixin com a pròpies i amb caràcter d'exclusivitat una sèrie de matèries, entre les quals es troben la promoció esportiva i l'oci en general.

Si posem com a exemple la comunitat catalana, veiem que l'article 9 de la Llei orgànica 4/1979, de 18 de desembre (Estatut d'autonomia de Catalunya), recull com a competència exclusiva de la comunitat autònoma catalana l'esport i l'oci. Aquesta competència es materialitza posteriorment en el traspass de funcions i serveis de l'Administració de l'Estat a les comunitats autònomes i, en el cas de Catalunya, es va realitzar a la Generalitat amb el Reial decret 1668/1980, de 31 de juliol, en què s'especifica amb claredat meridiana quines

són efectivament les competències que pot assumir la comunitat autònoma, entre les que hi ha la tutela i promoció de les associacions esportives l'àmbit d'actuació de les quals no excedeixi el de la comunitat autònoma (Camps, *op. cit.*).

Tant a partir de la legislació estatal com de les específiques de les comunitats autònomes, cal dir que les federacions esportives són entitats privades, amb autonomia de gestió, que assumeixen per mandat exprés de la Llei una missió de servei públic, fet que els permet tenir prerrogatives de funció pública o poder públic.

M'interessa destacar aquí, com a element diferenciador en relació a un altre tipus d'associacions esportives, el fet que se'ls hagi confiat un servei públic, la qual cosa les converteix en agents públics amb totes les conseqüències jurídiques que això implica quan actuen exercint potestats públiques, és a dir, en el desenvolupament de la seva funció pública.

Com a segon gran bloc dins de l'anomenat sector oficial trobem *els clubs i les agrupacions o associacions esportives*, com les anomenen les normatives d'algunes comunitats autònomes, que són les unitats bàsiques del siste-

ma associatiu. Per a la Llei de l'esport de l'Estat són *clubs esportius* les associacions esportives amb personalitat jurídica pròpia i capacitat d'obrar, l'únic objectiu de les quals sigui el foment i la pràctica de l'activitat física i esportiva, sense ànim de lucre, és a dir, sense possibilitat de repartir guanys entre els associats.

Abans d'entrar en dades concretes sobre índexs associacionistes en les diferents comunitats, és important analitzar el tractament que fan de l'associacionisme esportiu els textos de les diverses lleis. En primer lloc, observem com la Llei 10/1990, de l'esport de l'Estat, dedica menys d'un 5% del contingut a les entitats, associacions i federacions esportives. Tanmateix, la Llei de l'esport de Catalunya de l'abril de 1988 dedica més del 41% del contingut a tractar l'associacionisme esportiu. La resta de lleis de l'esport vigents en les altres comunitats tracten menys l'associacionisme esportiu: Madrid hi dedica un 28,5%, Euskadi un 29,6% i Castella-Lleó un 27,1% (Buriel, 1992).

L'anàlisi de l'exposició de motius de la Llei autonòmica catalana fa referència explícita al paper històric dels clubs esportius, fet que, si el comparem amb la normativa madrilenya, és un indicador clar d'una política ben diferenciada respecte a les relacions amb les entitats esportives.

Mentre que un text destila la seva desconfiança cap a aquestes institucions, l'altre els dona un paper principal en l'evolució del sistema esportiu.

Evidentment, darrere d'aquestes postures hi ha realitats socials històricament molt diferenciades, que serveixen de substrat a la conducta política i que mereixen un estudi molt més detallat que no és motiu d'aquest article (Buriel, *op. cit.*).

L'exposició de motius de la Llei d'Euskadi és poc aclaridora respecte al tema que analitzem. Tanmateix, l'anàlisi del contingut de l'articulat denota un protagonisme més gran de les entitats esportives en detriment del de

* PERTINÈNCIA A UN CLUB		1990	1985
SÍ		35	34
NO		62 (1.590)	66 (680)
* POSSESSIÓ DE LLICÈNCIA FEDERATIVA			
SÍ		50	54
NO		48 (558)	46 (250)

Taula elaborada per García Ferrando, M. (1991)

Taula 1. Pertinença dels que fan esport a un club o associació esportiva i possessió de llicència federativa (1990-1985)

les administracions, les quals reflecteixen la peculiar situació del País Basc, amb uns organismes administratius històrics —els òrgans forals— amb poder competencial i econòmic no comparable a la resta de diputacions provincials de l'Estat.

La Llei de l'esport de Castella-Lleó també reflecteix la realitat social d'aquesta comunitat respecte al baix índex associacionista; tanmateix, en l'anàlisi del seu contingut denota un important interès per la promoció i el foment d'aquestes estructures socials vertebradores del teixit social.

Anàlisi comparativa de l'associacionisme esportiu en les diverses comunitats autònomes

En l'estudi realitzat sobre els hàbits esportius dels espanyols (García Ferrando, 1985) ja s'assenyalava que no només era escassa la tendència dels practicants d'algun esport a associar-se, sinó que també era difícil conèixer la realitat administrativa de l'associacionisme esportiu espanyol, ja que el registre nacional de clubs i societats esportives ha tingut, des de la seva crea-

ció, dificultats per funcionar de manera regular. Tampoc no han estat fins ara un factor positiu per al coneixement d'aquesta dimensió de la realitat esportiva els processos de transferència de competències en matèria d'esport a les comunitats autònomes, per la qual cosa en arribar al final de la dècada dels vuitanta la situació d'aquest registre no ha canviat substancialment, com tampoc no ho ha fet el comportament associatiu dels practicants d'esport.

Si analitzem comparativament els índexs associacionistes en les comunitats autònomes, observem, tal com ens planteja García Ferrando en l'estudi *Los españoles y el deporte* (1980-1990), que a penes ha canviat el grau de pertinença a clubs i associacions esportives, ja que el percentatge de pertinença el 1990 només supera en una unitat percentual el del 1985 —35% i 34% respectivament—.

L'estimació que es va fer el 1985 d'uns dos milions i mig de persones lligades formalment a un club o associació esportiva, es pot mantenir per al 1990, ja que els resultats obtinguts en l'enquesta no permeten suposar que s'hagi produït un increment significatiu en aquest nombre d'afiliats.

ORDRE DE CLASSIFICACIÓ	COMUNITAT AUTÒNOMA	% DELS PRACTICANTS AFILIATS
1	NAVARRA	74
2	CATALUNYA	52
3	GALÍCIA	43
4	CANTÀBRIA	40
5	EXTREMADURA	38
6	EUSKADI	36
7	CANÀRIES	36
8	ASTÚRIES	36
9	VALÈNCIA	35
10	CASTELLA-LLEÓ	33
11	ANDALUSIA	29
12	LA RIOJA	27
13	MÚRCIA	26
14	ARAGÓ	23
15	MADRID	22
16	BALEARS	21
17	CASTELLA-LA MANXA	17

Taula elaborada per García Ferrando, M. (1990)

Taula 2. Índex d'afiliació a clubs o associacions esportives per comunitats autònomes

Pel que fa a les característiques de les persones que tendeixen a estar afiliades a un club o associació esportiva, cal assenyalar que tot i ser els homes els que manifesten més tendència associativa que les dones —un 38% enfront d'un 31%—, s'ha produït els darrers anys un increment significatiu de l'associacionisme femení esportiu, ja que a l'enquesta del 1985 el percentatge d'afiliació no superava el 25%. Són notables les diferències dels nivells associacionistes de les 17 comunitats autònomes, fet que revela un cop més la diversitat d'estructures esportives regionals que hi ha a Espanya.

Destaquen per damunt de totes, les taxes d'afiliació de la comunitat foral de Navarra, en la qual 3 de cada 4 practicants pertanyen a un club o associació. Tot seguit trobem Catalunya, que continua mantenint una llarga tradició d'associacionisme esportiu, ja que 1 de cada 2 practicants està afiliat.

És important destacar que en la comunitat catalana les estructures tradicionals del club històric —amb molts socis i que troba un forat i lloc per a tots ells— conviuen amb les noves associacions esportives de barris populars que han nascut a l'empara de les associacions de pares dels col·legis (APAS) i de les associacions de veïns (AA.VV.) que, juntament amb els ajuntaments democràtics, han fomentat i participat en la generació d'aquest nou associacionisme esportiu. Aquestes associacions esportives de barri han proliferat durant aquesta darrera dècada, sobretot a les ciutats del cinturó industrial de Barcelona, i es caracteritzen perquè són les gestores de la gran majoria de les institucions esportives de patrimoni municipal en convenis subscrits amb aquests ens locals.

Aquestes dues comunitats autònomes ofereixen uns nivells d'associacionisme esportiu clarament europeus, ja que la majoria dels practicants fan esport

vinculats a clubs i associacions esportives.

Vuit comunitats autònomes integren un grup d'associacionisme esportiu igual o superior a la mitjana nacional, però lluny dels nivells navarrès i català. Aquestes són Galícia, Cantàbria, Extremadura, Euskadi, Canàries, Comunitat Valenciana i Castella-Lleó, que ofereixen taxes d'afiliació que oscil·len entre el 43 i el 33%.

Les altres set comunitats autònomes ofereixen un model associacionista més dèbil, amb unes taxes d'afiliació que oscil·len entre el 29% d'Andalusia i el 17% de Castella-La Manxa. Entre totes dues comunitats se situen La Rioja, Múrcia, Aragó, Madrid i Balears (García Ferrando, 1990, *op. cit.*).

L'associacionisme esportiu a Espanya: perspectives de futur

Tal com hem vist a les pàgines anteriors, el fenomen associatiu en l'esport a Espanya no només pateix baixos índexs associacionistes respecte al nostre entorn internacional, sinó que, el que és pitjor, pateix d'estructures associatives poc consolidades i en constant perill de desaparició, entre altres motius per no haver aconseguit establir una sèrie de lligams entre l'associacionisme esportiu i la societat civil que potencialment són els seus futurs socis.

Es constata, doncs, un moment de crisi per al club esportiu tradicional, que manté unes estructures desfasades dels interessos actuals, sobretot dels més joves, però al mateix temps es considera molt important el contingut "social" de l'associacionisme en general, pels seus valors educatius de sociabilitat, cooperació, convivència, etc. tan importants per a una societat democràtica, tal com afirma Misaglia (1989): "l'esport és veritablement del ciutadà quan adopta un caràcter associatiu i gestionat autònomament. Elecció d'associació no significa reduir la proposta de l'esport al servei de la pràctica individual, al con-

sum, al costum (...) Sense desenvolupar l'associacionisme, el valor social de l'esport només és un eslògan sense significat."

Així mateix, cal destacar que al si del moviment social i cultural de l'Esport per a Tothom ha sorgit un nou tipus d'associacionisme esportiu, amb objectius encaminats cap a la promoció de l'activitat física i esportiva en general: no tant com a especificitat esportiva d'algun grup social, sinó com a hàbit de salut i mitjà de relació i esbarjo. Aquesta mena d'associacions, encara no gaire consolidades, requereix una major atenció i suport per part dels poders públics. Malgrat això, aquest associacionisme esportiu de "nou tipus" ha estat capaç d'engendrar al seu si l'Asociación Española del Deporte para Todos (AEDPT) i participar activament en la creació de moviments esportius internacionals, tals com la FISPT (Federation International de Sport pour Tous) i la CSIT (Confede-

ration International Sportive du Travail).

Les perspectives de futur van molt estretament lligades als canvis i a les transformacions socials, i en aquest sentit faig meua la tesi de Núria Puig (1992) quan diu "que en la perspectiva de l'any 2000, el fenomen d'un associacionisme esportiu fort, articulat des de l'àmbit local fins a l'internacional, destinat a facilitar l'accés a l'esport d'aquells grups socials més desfavorits i marginats, sembla un repte ineludible".

Les tendències actuals semblen mostrar amb claredat que l'augment del nombre de practicants no només no vindrà a través de les associacions esportives o com a conseqüència de les actuacions de les administracions públiques. L'esport està penetrant en els modes de vida i accedir-hi és cada vegada més fàcil per a tota l'estructura social: clubs privats de quotes assequibles, gimnasos de *fitness*, urbanitza-

cions amb instal·lacions esportives per als residents, etc. són alguns dels molts exemples d'estructures no públiques i d'aparició recent que facilitaran la incorporació a l'esport d'amplis sectors de la població.

Per tot això caldrà que els clubs tradicionals i les associacions esportives adequin les seves estructures organitzatives i les seves ofertes en concordança amb els nous temps, i si ho fan així sobreviuran i podran jugar un paper de vertebració del teixit ciutadà conjuntament amb totes les altres iniciatives privades i públiques que proliferaran sobretot als grans nuclis urbans.

És important que aquestes associacions esportives mantinguin un equilibri entre el treball professional d'especialistes i tècnics de l'esport i el treball "voluntari", de tots aquells socis que vulguin i puguin dedicar una part del seu temps lliure a tasques directives i esportives (Heineman, 1992).

Bibliografia

- SORIA, M.A.; CAÑELLAS, A. *La animación deportiva*. INDE. Barcelona, 1991.
- PÉREZ DIAZ V. *El retorno de la sociedad civil*. Instituto de Estudios Económicos. Madrid, 1987.
- CAZORLA, L.M. *Deporte y Estado*. Editorial Labor. Barcelona, 1979.
- CALLEDE, J.P. *L'associationisme sportif traditionnel: problemes et perspectives*. Documentació del Congrés Europeu d'Esport per a Tots a les grans ciutats. Barcelona, 1989.
- PUIG, N. "Ejes de actuación de una política deportiva en el año 2000", a *La población navarra ante el hecho deportivo*. Cuadernos Técnicos del Deporte, núm. 4. Pamplona, 1990.
- CAMPS, A. *Deporte y Municipio*. Societat i Joventut. Barcelona, 1989.
- CAMPS, A. "Estatus jurídico del dirigente deportivo no remunerado", en *Apunts. Educació Física i Esports*, núm. 19, març 1990. INEFC-Barcelona.
- MORENO, A.; BLANCO, E. "La Asociación Española de Deporte para Todos", en *Dossier reprografiado de ponencias I del Congreso de Deporte para Todos de Galicia*. La Coruña, 1991.
- MORENO, A.; PÉREZ, M. "Dossier monográfico del deporte de recreación", a *Revista Apunts d'Educació Física*, núm. 4. INEFC-Barcelona, 1986.
- BURRIEL, J.C. "Las leyes del deporte. Exponentes de realidades y políticas sociodeportivas diferentes", a *Revista Apunts d'Educació Física i Esports*, núm. 27. INEFC-Barcelona, març 1992.
- GARCIA FERRANDO, M. *Hábitos deportivos de los españoles*. Ministerio de Cultura, ICEF. Madrid, 1986.
- MISAGLIA, G. "Asociacionismo y deporte para todos", en *Documentación del Congreso Europeo de Deporte para Todos en las Grandes Ciudades*. Barcelona, 1989.
- HEINEMANN, K. "Análisis financiero de los clubes y asociaciones deportivas", a *Documentación de las Jornadas sobre asociacionismo deportivo*. Escola Catalana de l'Esport de D.G.E. Generalitat de Catalunya, 1992.
- MARTINEZ DEL CASTILLO, J. "Actividades físicas de recreación. Nuevas necesidades, nuevas políticas", a *Revista Apunts d'Educació Física i Esports*, núm. 4, Barcelona, juny 1986.
- PUIG, J.M.; TRILLA, J. *Pedagogía de Ocio*. CEAC. Barcelona, 1985.
- ZARAGOZA, A.; PUIG, N. *Oci, Esport i Societat*. PPU. Barcelona, 1990.